

2019 Liberal Düşünce Kongresi Açılış Konuşması

Opening Speech, 2019 Congress for Liberal Thought

Tanel Demirel*

Değerli katılımcılar,

2019 Liberal Düşünce Kongresi'ne hoş geldiniz. Bu kongreyi tüm dünyada etnik ve dini temelli ayrımcılık, zenofobik milliyetçilik ve seçimlere indirgenmiş bir demokrasi anlayışı ile öne çıkan otoriter popülist siyasal hareketlerin yükselişte olduğu bir dönemde düzenliyoruz. Evrensel insan hakları fikrini değersizleştirip, denge ve denetleme mekanizmalarını etkisiz hale getirmeye çalışan çoğunlukçu bir yönelim bu. Liberal değerler, her zamankinden daha fazla sorgulanıyor, liberalizm ve liberal demokrasinin kriz içinde olduğu iddiaları yeni bir iştiha ile dile getiriliyor.

Liberalizm ve liberal demokrasinin tüm dünyada kaçınılmaz sona doğru gittiği iddiaları abartılı olsa da, liberal demokrasilerde bir erozyon olduğu, anti-liberal dalganın yükselişte olduğu çok açık. Liberal değerleri önemsenyenlerin ezberci bir tutumdan uzaklaşarak, otoriterizmin yükselişi konusunda isabetli teşhisler koymaya ihtiyaçları var.

Gelişmiş batılı ülkelerde otoriter hareketleri besleyen faktörlerin başında, sermayeye daha elverişli koşullar sunan batı dışı ülkelerin yükselişi ile birlikte, teknolojik değişimlerin de tetiklediği işsizlik dalgasının refah devletinin finansmanını zorlaştırması geliyor. Ayrıca bu ülkeler, ülke sınırları içindeki farklı grupların entegrasyonu sorunu ile başa çıkmakta zorlanırken, giderek büyüyen sığınmacı ve göçmen dalgası ile de karşı karşıyalar. Bu faktörler, kapitalizmin

*Prof. Dr. | LDT Yönetim Kurulu Başkanı, Çankaya Üniversitesi | tanel@cankaya.edu.tr

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 24, Sayı: 96, Güz 2019, ss. 135-138.

konjonktürel daralma devrelerinin olumsuz etkilerinin daha sert bir biçimde hissedilmesini beraberinde getiriyor ve sistem karşıtı tepkileri besliyor.

Gelişmiş ülkelerdeki bu durum, batı dışındaki ülkeleri de olumsuz etkiliyor. Bu ülkelerdeki kronik yoksulluk ve ahbap çavuş kapitalizminin kötüleştiği gelir dağılımı eşitsizlikleri, sosyo-ekonomik gerilimleri artırmakla kalmıyor, etnik, dini ve kültürel farklılıkların yönetilmesini de zorlaştırıyor. Ayrıca, en azından kağıt üzerinde liberal değerlere bağlı olduklarını iddia eden batılı ülkelerin çifte standartlarının giderek daha görünür hale gelmesi, otoriter yönetimleri besleyen milliyetçi hareketleri de tetikliyor. Liberal değerlerin sadece batı ülkelerine özgü olduğu ve batı dışında anlamlı olmak bir yana, başta ABD olmak üzere batılı ülkelerin çıkarlarına hizmet ettiğini savunan milliyetçi muhafazakâr yönetimler, batılı ülkelerin çifte standartları ve bu ülkelerdeki otoriter yönelimleri işaret ederek liberal değerleri itibarsızlaştırmayı deniyorlar.

Liberaller ne yapmalı sorusunu bu platformlarda tartıştık, tartışıyoruz, tartışmaya devam edeceğiz. Açılış konuşması bu tartışmalara girmenin yeri değil. Ancak iki noktanın altını çizmek isterim. Öncelikle, SSCB'nin çöküşünün yarattığı zafer havası içinde, liberalizmin nihai zaferinin gerçekleştiği, dünyanın küresel bir köye dönüştüğü, ulus-devletlerin ve milliyetçiliğin bitişi, sermayenin artık liberal demokrasi istediği, piyasa ekonomisi yerleşirse kıtlık meselesinin de rahatlıkla çözülebileceği gibi iddiaları dile getiren, ütöpik ilerlemeci liberalizm kavramlaştırmaları daha fazla sorgulanmalı. Özgürlük, refah ve barışın insanlığın normal hali olmaktan ziyade hassas dengelere dayalı, korunması için hep çaba gösterilmesi gereken istisnai toplumsal durumlar olduğunu asla unutmamak gerekiyor.

İkincisi ise büyük sermaye gruplarının siyasi karar alıcılar üzerindeki güçleri aracılığıyla kendilerine ayrıcalıklar sağlayıp, türlü biçimlerde rekabetten kaçınmalarını önlemek için demokratik siyaset çerçevesinde nasıl çözümler üretilebileceğine daha fazla kafa yormalıyız. Liberaller, yüksek kârlar ederken devletçiliği şeytanlaştıran işler kötüye gittiğinde ise iflas etmek için çok büyük oldukları iddiasını ileri sürerek zararlarını kamuya ödetmeyi deneyen sermaye gruplarını eleştirmeyi sosyalistlere bırakmamalılar. Soğuk savaş döneminde örgütlü çıkar grupları denildiğinde hep işçi sendikaları anlaşıldı. Kapitalizmin varlığının tehlikede olduğu düşünüldüğü için, iş dünyasının devletçiliği ve rant arama eğilimleri geçiştirildi. Bu tutum o zaman da doğru değildi, şimdi ise hiç değil. İş dünyası için iyi olan her şey liberal bir toplumsal düzen için de iyidir zımni önkabulünü sorgulamalıyız.

Türkiye'ye gelince, son on yılda Türkiye'de daha liberal bir rejimin kurulmasının önündeki en büyük engellerden biri olan bürokratik vesayetçilik hiç

olmadığı kadar geriletildi. Seçimle gelen siyasetçiler güç kazandı. Bürokratik vesayet daha liberal bir rejim önündeki en büyük engellerden biriydi ancak “tek” engel değildi. Seçilmişlerin güçlenmesinin daha liberal bir rejimi garanti etmediğini en iyi liberaller bilir. Seçimle gelenler de, seçimle gelmeyen iktidar sahipleri kadar olmasalar da, iktidarlarının evrensel hukuk normları ile sınırlı olması gerektiği gerçeğini kabul etmekte zorlanmışlardır. Tarih boyunca pek az muktedir, sınırlandırılmış iktidarın aslında orta ve uzun vadede kendileri de dahil herkesin yararına olduğu gerçeğine uygun davranabilecek uzak görüşlülük ve basireti gösterebilmiştir. AK Parti içindeki hakim yönelim de genel eğilime bir istisna oluşturmamaktadır.

Maalesef iktidar koalisyonu içindeki hakim eğilimin hukukun bir ayakbağı olarak görüldüğü, beka kaygısının abartılarak güvenlik gerekçelerinin özgürlükleri daha da kısıtlamak için kullanıldığı, eleştiri ve muhalefetin fitne ve bölücülük olarak algılandığı, şeffaflık taleplerinin şimdi sırası değil denilerek geçiştirildiği, gücün merkezleştirilerek tek elde toplandığı bir rejimden rahatsızlık duymadıkları açık. Hatta İstanbul Belediye Başkanlığı seçimlerinin hiç de ikna edici olmayan gerekçelerle yenilen(e)bilmesi, iktidar koalisyonu içindeki bir kanadın -yerel iktidardan bile- seçimle gitmekten ne kadar korktuğunu ve bu durumu önlemek için sınırları zorlamaya ne kadar istekli ve kararlı olduğunu bizlere gösterdi. Öte yandan, doğrudan kendisine dokunmadığı müddetçe hak ihlallerine çoğu zaman sessiz kalan seçmenlerin 23 Haziran 2019 yenileme seçimlerinde bu politikaya tepki göstermeleri demokratik reflekslerin geç de olsa devreye girebildiğini göstermesi açısından ümit vericiydi.

Hep vurgulamaya çalıştığımız gibi, kutuplaşmış siyasi ortamlarda bilgiye dayalı, olabildiğince nesnel, meselelere çok yönlü bakabilen sesler de azalıyor. Maalesef Türkiye’deki durum da bu. Kategorik iktidar destekçiliği ile kategorik iktidar karşıtlığını aşan “yapıcı eleştirelilik” de diyebileceğimiz bir tutum ve davranışa duyduğumuz ihtiyaç her zamankinden daha fazla. Bir yandan içinde bulunduğumuz zorlu koşulları da gözden kaçırılmadan iktidara yönelik eleştirileri dile getirirken, diğer taraftan da bu eleştirilerin vesayet rejimini geri getirmek isteyenler tarafından kötüye kullanılmasının önüne geçecek bir dil tutturabilmek gerekiyor.

Bu önemli zira, başta ordunun sivil otoriteye bağlı ve hesap verir olması ilkesi olmak üzere, son 16 yılın kazanımlarından geriye kalanların da kaybedilmesi riski giderek yükseliyor. Siyasi iktidarın otoriter yönelimleri ve seçimler dışındaki yatay hesap verme mekanizmalarını etkisiz hale getirme çabaları, eski rejime dönmek isteyenlerin ekmeğine yağ sürüyor. İktidarın giderek merkezleşip şahsileşmesi kurumsallaşmayı zorlaştırdığı gibi, kazanımların varlı-

ğının tek bir kişinin siyasi varlığına bağlı olduğu fikrini de besliyor. Ülkemizde askeri-sivil bürokrasinin serbest ve adil seçimlere hiç dokunmadan “sivil” iktidarları kontrol edebilme ve perde arkasında kalarak bütün hayati kararların alınmasına etki edebilme kapasitesinin yüksek olduğunu iyi biliyoruz.

Son olarak da LDT’de neler yaptığımız hakkında bilgi vermek isterim. Öncelikle anti-liberal geleneğin son derece güçlü olduğu bir ülkede topluluğumuzun, liberallerin yalnız olmadıklarını hissedecekleri bir düşünce ağı ve platformu olma niteliğini koruma ve geliştirmeye yönelik faaliyetlerimiz sürüyor. Ayrıca liberal değerleri tanıtmaya ve yeni nesillere aktarmaya da devam ediyoruz. Her iki faaliyet grubu da belli bir rutine oturmuş durumda iken, bir diğer hedefimiz, -Türkiye sorunlarını liberal bir perspektiften ele alma ve somut politika önerileri sunma- söz konusu olduğunda arzu ettiğimiz durumdan uzağız.

Burada maddi kaynak ihtiyacı kadar, içinde yaşadığımız ve kısa sürmesini ümit ettiğimiz boğucu siyasi atmosferin de etkisi var. Söyleyecek sözleri olanların bir kısmı yazıp konuşmanın bir işe yaramayacağını düşünüp inzivaya çekilirlerken, bir kısmı ise -pek de haksız sayılamayacak bir biçimde- başına bir şeyler gelebileceği korkusu ile sivil faaliyetlerden uzak duruyor. Bir diğer kesim ise, kategorik iktidar karşıtlığına saplanmış durumda. Bu durum, bizleri de olumsuz etkiliyor, şevkimizi kırıyor.

Dolayısıyla biz bu zorlu dönemi soluklanma ve topluluğun temellerini sağlamlaştırma dönemi olarak görme eğilimindeyiz. Şükür ki, LDT’nin varlığını sürdürebilmesi bir ya da iki kişinin insanüstü fedakarlıklarına bağlı olmaktan çıktı, ancak kurumsallaşma noktasında çok ciddi eksikliklerimizin olduğu da inkâr edilemez. “Bürokratikleşmeden kurumsallaşma” ve “gönüllülük ile profesyonellik arasında denge kurma” gibi iki zorlu görev ile karşı karşıyayız. Bağışçılarımız ve üyelerimiz ile çok daha sıkı bağlar kurup, mali kaynaklarımızı çeşitlendirmek ve gerçek anlamda bağımsızlığı garanti edecek bir mali güce ulaşacak yollar aramak bu sürecin önemli bir boyutu.

Geniş LDT çevresi ya da bu çevreden uzaklaşmış olanların bir kısmı ile bağlarımızı yeniden tesis edebilmek de hedeflerimiz arasında. Keza, LDT’ye dair hatalı, eksik ve düpedüz yanlış algıların olumsuz etkilerini düzeltmeye yönelik çabalarımız da devam ediyor. Maalesef en azından bazı kesimlerde LDT algısı, kendi bünyesinde belli bir çoğulculuğu sağlamış, bütün siyasi partilere ve aktörlere mesafeli duran soğukkanlı ve bilgiye dayalı tartışmaların yapılabildiği bir topluluk olmaktan uzak. Doğrudur, nasıl algılandığımız tamamen bizim kontrolümüzde olan bir şey değildir. Ancak bu tespit hakkımızdaki hatalı algılarla mücadele etme gereğini ortadan kaldırmaz. Ve

nihayet gemiŒe takılıp kalmadan 25 yıllık bir süre içinde yaptıklarımız ve yapamadıklarımızı eleŒtirel bir gözle değerlendirme çabalarımız da sürüyor.

Hepimiz biliyoruz ki, daha zgr bir siyasal düzen, ancak ve ancak onun için çaba göstermeye ve bedeller ödemeye hazır insanlar oldukça sağlanabilir. Bu sebeple, siz özgürlük dostlarının katkıları bizim için çok önemli.

Hepinize verimli bir kongre diliyorum.